

HANGYA DÓRA

„NEM BAJ, HOGY MÁS, AZ A BAJ,
AMIKOR ÚGY GONDOLJÁK, HOGY KEVESEBB”
A FELNŐTTKÉPZÉS SZEREPE A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLŐK
TÁRSADALMI ÉS MUNKAERŐ-PIACI (RE)INTEGRÁCIÓJÁNAK ELŐSEGÍTÉSE ÉRDEKÉBEN

Bevezetés

A fogyatékossgal élő felnőttek¹ képzési lehetőségeinek vizsgálata több szempontból is indokolt. A fogyatékossgal élő gazdasági aktivitása rendkívül alacsony, foglalkoztatásuk jelentősen elmarad a többségi társadalom foglalkoztatási mutatóitól, illetve a fogyatékossgal élő foglalkoztatási adatainak európai uniós átlagától. Az alacsony foglalkoztatottság a célcsoport relatív alulképzettségével is magyarázható. A felnőttképzés szerepe ezért – mind a képzés, mind az át- és továbbképzés szempontjából – rendkívül meghatározó.

A kérdés nem elhanyagolható, hiszen szembe kell néznünk azzal a demográfiai és gazdasági kihívással, hogy a következő 25 évben majdnem 21 millió fővel kevesebb aktív korú európai polgár lesz, valamint a növekedési potenciál átlagosan az elmúlt időszak közel 3%-áról 2040-ben 1%-ra fog csökkenni. A 60 évnél idősebbek száma Magyarországon is drámaian emelkedik. Mindezekből az következik, hogy a munka termelékenységében drámai változások várhatók, ha a jelenlegi tendenciák nem változnak, akkor a népesség elöregedéséből fakadó szociális többletterhek radikálisan sokszorozódni fognak (KÓSA, 2009). Az OECD adatai szerint a fogyatékossgal kapcsolatos kiadások az EU-tagállamok nemzeti szociális költségvetéseinek harmadik legnagyobb tételét képezik – az öregségi és egészségügyi kiadások után – a munkanélküliséggel kapcsolatos kiadásokat megelőzve (LAKI – KABAI, 2010).

Az Európa 2020 Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája c. közlemény három területen irányoz elő tennivalókat, melyek közül különösen egy prioritása, az inkluzív növekedés, közvetlenül kapcsolódik a fogyatékossgal élő emberek képzési és munkaerő-piaci integrációjának ügyéhez. A stratégia kiemelt célja a magas foglalkoztatás, valamint ennek érdekében a szociális és területi kohézió jellemezte

¹ „fogyatékos személynek az minősül, akinek érzékszervi (különösen látás-, hallásszervi), mozgásszervi, értelmi képességei jelentős mértékben csökkentek vagy híján van annak, illetőleg a kommunikációjában számottevően korlátozott, és ez számára tartós hátrányt jelent a társadalmi életben való aktív részvétel során” (1998. évi XXVI. tv. 4. § A)). A felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. tv. szintén az esélyegyenlőségi törvényben meghatározott definíciót tartja irányadónak a felnőttképzés területén.

gazdaság kialakításának ösztönzése, befogadó és magas foglalkoztatási mutatójú társadalom megteremtése (EB, 2010).

Az Európai Uniónak és más nemzetközi szervezeteknek az egész életen át tartó tanulással kapcsolatos koncepciójából kiemelhetjük, hogy a felnőttképzésnek egyaránt kell gazdasági, továbbá társadalmi célokat szolgálnia. Céljai között tartjuk számon a társadalmi egyenlőség és kohézió elősegítését, a kirekesztődési folyamatok visszafordítását. A felnőttképzés tehát nem más, mint a társadalmi befogadás meghatározó eszköze.

Optimális esetnek egy olyan felnőttképzési piac kialakítását nevezhetjük, melyet a képzésre szorulóknak valóságos szükséglete vezérel. Ez azt igényli egyfelől, hogy a képzési szolgáltatók rugalmasan tudjanak alkalmazkodni a tényleges képzési szükségletekhez. Másfelől el kell érni, hogy a felnőttképzési programokba bekapcsolódjanak és eredményesen vegyenek részt a hátrányos helyzetű emberek² is, akik nehezen vonhatók be, de akik számára elengedhetetlen a szükséges képzettség és kompetenciák megszerzése (PULAY, 2009). Megállapítható, hogy Magyarországon a képzésekben alul-reprezentáltak a hátrányos helyzetben lévő rétegek, amelyeknek a legnagyobb szükségük lenne arra, hogy kompetenciáik fejlődjenek.

A problémakör egy lehetséges megoldásaként készítettem el az OTDK dolgozatomban, melynek megírásához primer és szekunder kutatást egyaránt végeztem. Primer, empirikus részét egy a Dél-alföldi régió felnőttképzési intézményeinek körében végzett kutatás és az Addetur Alapítványi Gimnázium és Szakképző iskola és a Mozgássérült Emberek Rehabilitációs Központjában történt résztvevő megfigyelés eredményei, tapasztalatai alkotják.

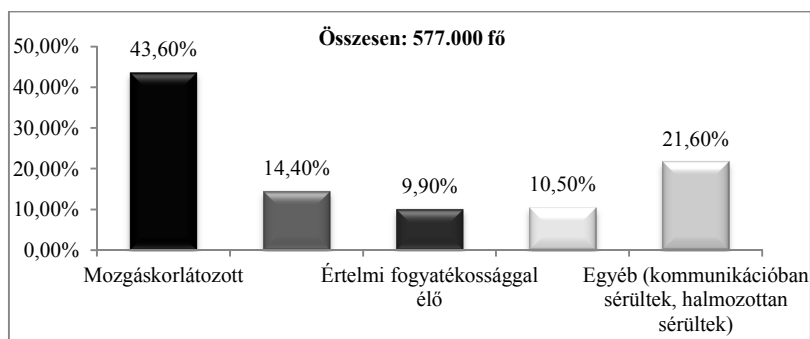
Demográfiai adatok a népszámlálások tükrében

A népszámlálás során fogyatékossgal élőként számbavett személyek adatai a fogyatékossgal élők csoportján túlmutatva tartalmazzák a megváltozott munkaképességűek jelentős részének adatait. Mivel a népszámlálás adatai sem teszik lehetővé, így dolgozatomban én sem választottam ketté a két kategóriát. A számadataimat az 1990. évi és a 2001. évi népszámlálás adataira alapozom. A fogyatékossgal élők nem alkotnak homogén csoportot. A fogyatékossgal korlátozottságot jelenthet a mozgásban, a felfogásban, a beszédben, a hallásban, valamint a látásban is.

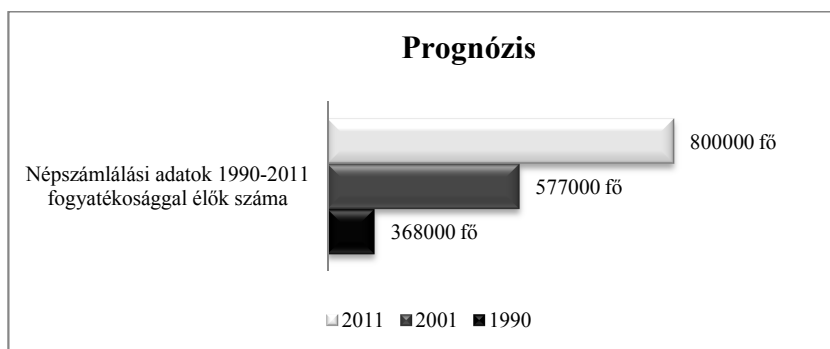
A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a magyarországi fogyatékossgal élők száma 577.000 fő, tehát körülbelül a népesség 5,7%-a. Az 1990. évi népszámlálási adatok alapján 368 ezer főről beszélhetünk, tehát ehhez képest a létszámuk és arányuk emelkedett, meghozzá jelentősen. A 1. ábra mutatja a 2001. évi népszámlálási adatok tekintetében a fogyatékossgal élők akadályozottság típusa szerinti megoszlását.

² Olyan felnőtt, akinek valamely szociális, életviteli vagy egyéb okból a képzési lehetőségekhez való hozzáférése állami támogatás nélkül az átlagosnál nehezebben megvalósítható.” 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről V. rész Értelmező rendelkezések 29. §

Véleményem szerint a fogyatékoságügyi politika eredményességének jelentős gátat szab az a tény, hogy nincsenek pontos jelenlegi adataink a célcsoporthoz tartozók számáról, csupán becsléseink vannak. Szakértők szerint növekedés prognosztizálható és a 2011. évi népszámlálás alkalmával a bevallottan fogyatékosággal élő személyek száma eléri a 800 ezer főt (2. ábra).

1. ábra
A fogyatékoság típusa szerinti megoszlás
Forrás: KSH, 2001 adatai alapján saját szerkesztés

2. ábra
Népszámlálási adatok (1990-2011)
Forrás: saját szerkesztés

A fogyatékosággal élők munkaerő-piaci helyzete

„Közös célunk egy olyan Európa fejlesztése, amelyben mindenki egyenlő eséllyel teljesítheti ki adottságait, és okkal érzi úgy, hogy hozzájárul valamihez és tartozik valahová...”
(EKB, 2000)

A közösségi foglalkoztatási stratégia kiemelt prioritásaként kezeli az inaktív, munkaerő-piaci hátrányokkal küzdő, köztük a fogyatékosággal élő emberek foglalkoztatottságának

helyzetét, azonban a fogyatékkal élő emberek gyakran halmozottan hátrányos helyzetben vannak a munkaerő-piacon. A fogyatékossgal élők munkaerő-piaci integrációját nehezíti a nem megfelelő fogadókészség is, de leginkább az, hogy nem rendelkeznek megfelelő szakképzettséggel, szaktudással. Munkavállalási esélyeik rosszak, amit többek között jelez az a tény is, hogy – a többségi társadalom tagjaihoz képest – a vizsgált csoportba tartozók esetében négyszer nagyobb a munkaképes korú, de gazdaságilag inaktívak aránya.

A téma nem csupán erkölcsi szempontból, hanem gazdasági szempontból is valóban átgondolásra szorul, hiszen hazánkban 750-800 ezer ember kap valamilyen rokkantsági nyugdíjat, járadékot. Közülük 400.000 ezer fő nyugdíj korhatár alatti, tehát valamilyen mértékben foglalkoztatható. Ha ennek a rétegnek csak a felét sikerülne foglalkoztatni, legalább napi négy órában, az a TB alapokat évi 152 milliárd forintos többletbevételrel gyarapítaná, azaz a jelenlegi központi költségvetési hiány 17%-át fedezni tudná (MEOSZ, 2010).

Többszörös hátrányban vannak az épek társadalmával szemben, s emiatt többszörös akaratra és kitartásra van szükségük. Az esélyegyenlőség, a hátrányos helyzetűek felzárkóztatása prioritásként jelenik meg a közösségi és a nemzeti politikákban egyaránt, azonban Magyarországon nem megfelelő gyakorlati megvalósítás fedezhető fel. Ezt mutatja a felnőttképzési normatíva iránti kérelem igénylésének felfüggesztése, az állam által nyújtott bértámogatás lecsökkentése³, s mindezek ellenére a rehabilitációs hozzájárulás⁴ drasztikus megemelése.

A felnőttképzés a problémát megoldani egyedül nem képes, de méltán vállalhat, illetve tud szerepet vállalni a fogyatékossgal élők munkaerő-piaci integrációjában.

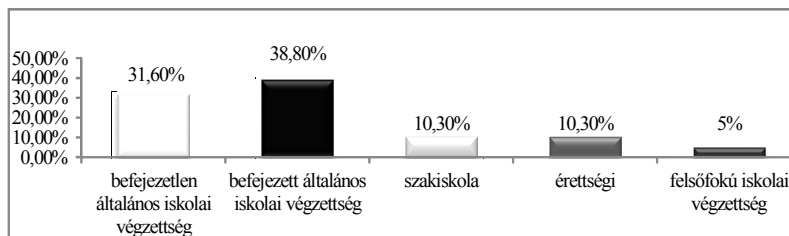
A fogyatékossgal élők felnőttképzési lehetőségei

*„Ne elégedj meg azzal, ami vagy,
hanem törekedj azzá válni, ami lehetnél.”*
(Bertold Brecht)

A fogyatékossgal élők munkavállalási lehetőségeit egyértelműen behatárolja a népesség egészénél alacsonyabb iskolai végzettség, melyet a 3. ábra mutat (KSH, 2001). Ennek oka lehet a sorozatos kudarcok által kiváltott alulmotiváltság, a kulcsképeségek fejletlensége, a labilis szociális háttér.

³ A megváltozott munkaképességű munkavállalók foglalkoztatásához nyújtható bértámogatás a Munkatörvénykönyvről szóló 1992. évi XXII. Törvény 73§ hatálya alá tartozó akkreditált (176/200 (IX.2.) Kormányrendelet alapján) munkáltatók jogosultak az alacsonyabb termelékenység kompenzálásaként.

⁴ A rehabilitációs hozzájárulás összege 2008-ban 164.400 Ft/év, 2009-ben 177.600 Ft/év, azonban jelenleg 2010-ben a z összeg 954.500 Ft/év.

3. ábra

A fogyatékossgal élők iskolai végzettség szerinti megoszlása

Forrás: KSH, 2001 alapján saját szerkesztés

Mint már a bevezetőmben is említettem Európa eddig soha nem tapasztalt demográfiai változások előtt áll, amelyek jelentős hatást gyakorolnak a társadalomra, s a gazdaságra egyaránt. Következésképpen az oktatási és képzési kínálatra, illetve az igényekre is. Nem tehetjük meg, hogy nem foglalkozunk a lemorzsolódott, marginalizálódott társadalmi csoportokkal.

Az érintett társadalmi csoportnak kevés lehetősége van bekapcsolódní a felnőttképzésbe, s ennek függvényeként a munkaerő-piacra. A képzési lehetőségeknek számos esetben szakmai, fizikai és személyes korlátai vannak jelen. Pedig képzésbe való bevonásuk nem csak munkaerő-piaci előnyt jelent, több externális hozama van, egyfajta csatornát, hidat jelent a közösségi lét felé. A célcsoport felnőttképzésbe való bevonását az állam 2003-tól kezdve felnőttképzési normatív támogatással is segítette. Támogatást csak azon intézmények igényelhettek, melyek intézményi- és program akkreditációval is rendelkeztek. Mára a felnőttképzési normatíva megszűnt, az új kérelmek beadása 2008 óta szünetel. Gyakorlatilag felváltották a különböző európai uniós pályázatok, programok és források.⁵

Az eredményes változás alapja a jó közoktatás, az egyre jobb színvonalú és a piaci igényekre jobban reagáló felső- és felnőttoktatás és felnőttképzés. A fogyatékossgal élő emberek számára komoly lehetőségeket, megfelelő alapot adhat az integrációhoz egy befogadó, inkluzív és akadálymentes oktatási rendszer⁶ (LOVÁSZY, 2006).

A fogyatékossgal élők képzése sajátos igényű, ezért speciális tudású szakembereket kíván, másrészt pedig a különböző akadályozottságok típusai eltérő oktatáshoz szükséges feltételeket igényelnek. A fogyatékossgal élők számára minden szempontból szükséges az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítása. Az egyenlő esélyű hozzáférés kapcsán azonban beszélni kell az ésszerű alkalmazkodásról és az egyetemes tervezésről. Előbbi az

⁵ A felnőttképzési normatív támogatás az államháztartás szűkös forrásaira hivatkozva szűnt meg, azonban a rehabilitációs hozzájárulás ötszörösére emelésével jelentős többletbevétel termelődik, mely összeg felnőttképzési támogatás formájában működhetne tovább.

⁶ A probléma egyik lényeges eleme, hogy rendkívül kevés azon képzőintézmény, mely indít a célcsoportnak szóló képzéseket vagy befogadja őket képzéseire. Elgondolkodtató az OSAP számára adatot szolgáltató 1766 intézményből mindössze 23 foglalkozik hátrányos helyzetűek felzárkóztató képzésével és 20 megváltozott munkaképességűek rehabilitációs képzésével.

elengedhetetlen és megfelelő módosításokat és változtatásokat jelenti, amelyek nem jelentenek indokolatlan és aránytalan terheket és adott esetben szükségesek, hogy biztosítsák a fogyatékossgal élő személy alapvető emberi jogainak és szabadságainak a mindenkit megillető, egyenlő mértékű élvezetét, valamint gyakorlását. Utóbbi alatt pedig azt értjük, amikor a termékeket, a környezetet, a programokat és szolgáltatásokat úgy tervezzük, hogy azok minden ember számára a lehető legnagyobb mértékben hozzáférhetőek legyenek. Mindkét megközelítésnek azonban ugyanaz a célja: a teljesen akadálymentes megközelítés megvalósítása (LORD ÉS MTSAI, 2009).

Az esélyegyenlőség biztosítása a felnőttképzés gyakorlatában

A SZTE JGYPK FI támogatásával megvalósuló kutatás résztvevője voltam, melyet a Dél-alföldi régió akkreditált felnőttképzési intézményeiben folytattunk le. A lekérdezés 2010. április és 2010 júniusa között zajlott. A kutatás teljeskörű mintavételen alapult, a Dél-alföldi régió összes – az NSZFI FAT nyilvános adatbázisában megtalálható – akkreditált intézményéhez eljutattuk kérdőívünket.

A kutatást a felnőttképzési rendszer fejlesztése érdekében indítottuk el, azzal a céllal, hogy feltérképezzük a képző intézmények működési jellemzőit. A kutatáson belül önálló részterületem az esélyegyenlőség biztosításának kérdése, miszerint a felnőttképzési intézmények hogyan és milyen mértékben veszik figyelembe a fogyatékossgal élők speciális igényeit, célcsoportjuknak tekintik-e őket a képzéseik meghirdetésekor, nyújtanak-e kifejezetten hátrányos helyzetűek számára felnőttképzési szolgáltatásokat, valamint, hogy mit tesznek, illetve, ha nem megoldott, akkor mit tennének a képzésekhez történő egyenlő esélyű hozzáférés érdekében.

A kutatás módszere primer adatgyűjtés, strukturált kérdőíves lekérdezés volt. A kérdőíveket postán küldtük el 2010 áprilisában az NSZFI FAT adatbázisában megtalálható összes Dél-alföldi régióban működő akkreditált felnőttképzési intézmény számára. Az adatok kiértékelésénél anonim módon kezeltük az intézményeket, a feldolgozás a társadalomtudományi kutatások etikai normáinak betartásával történt. Az adatok kódolása EXCEL, valamint SPSS számítógépes statisztikai programmal készült.

A kutatás során érintett intézmények száma 123, a visszaérkezett kérdőívek száma 64. Az adatok tisztázása után megállapítottuk, hogy az NSZFI FAT adatbázisa nem egyezik a valódi gyakorlattal. Ez alapján a mintánk 117 intézmény. A feldolgozható kérdőívek száma a tisztított teljes minta 47%-a.

A kérdőív V. része vonatkozik az esélyegyenlőség biztosítására⁷. Vonatkozott kérdés arra, hogy az intézmények számára kik jelentik a célcsoportot, kik számára indítják képzéseiket. Elszomorító tény, hogy az intézmények számára, egy kivételével, a fogyatékossgal élők és a megváltozott munkaképességű személyek nem jelentenek célcsoportot képzéseik tervezésekor. Azonban a vizsgálatban szereplő intézmények

⁷ Ez a kérdőívben a 43-47. kérdéssor.

akkreditáltak, többségük rendelkezik egy vagy több programakkreditációval. A felnőttképzési intézményeknek – amennyiben akkreditálni kívánják képzési programjukat –, egyértelműen nyilatkozniuk kell arról, hogyan biztosítják a fogyatékossgal élők részére a képzésbe való bekapcsolódás feltételeit. A 24/2004. (VI. 22.) FMM rendelet 15§ 2) bekezdés g. pontja alapján a képzési program akkor akkreditálható – sok más egyéb feltétel mellett – ha a képző intézmény meghatározza a fogyatékossgból eredő speciális igények figyelembevételének módját.

Az intézmények 40%-a jelölte meg, hogy volt olyan képzésük, melyen részt vett fogyatékossgal élő személy. Arra is rákérdeztem, hogy a különböző fogyatékossgai típusok milyen gyakorisággal vettek részt az intézmények képzésein. Kimagasló a mozgássérültek aránya.

A kérdőív esélyegyenlőség biztosítására irányuló részével kapcsolatosan a legmeghatározóbb egy három nyitott kérdésből álló kérdéssorozat volt. Ebben arra voltam kíváncsi, hogy mit tesznek, illetve mit tennének a régióban működő akkreditált intézmények, ha nem megoldott a képzésekhez történő egyenlő esélyű hozzáférés. A kérdéssorozat utolsó kérdése arra vonatkozott, hogy a jövőbeli terveik megvalósításához milyen eszközöket vennének igénybe. Az intézmények harmada nem alkalmaz konkrét módszert az esélyegyenlőség javítására. A második legjellemzőbb válasz, hogy fizikailag akadálymentesítettek (23,6%), s ezáltal probléma nélkül tudják képzéseikbe bevonni a mozgásukban akadályozott jelentkezőket.

A jövőbeli tervei közt csupán egy intézmény tervezi az infokommunikációs akadálymentesítés megvalósítását. A válaszadó intézmények jelentős része igénybe venné a megvalósítási folyamatokban a felnőttképzési normatívát. Azonban ez a támogatási forma jelenleg nem létezik, az új kérelmek beadása 2008 óta szünetel. Feltételezhető, hogy az intézmények felhasználták és igényelnék, hogy ismét elérhető legyen ez a támogatási forma.

A kutatási eredmények részletes leírása a kötet mellékleteként csatolt OTDK dolgozatom 5. fejezetében olvasható.

Jó gyakorlat - Az Addetur Alapítványi Gimnázium és Szakképző Iskola felnőttképzési tevékenysége

„Szerintem fontos lenne, hogy létrejöjjenek más intézmények is, mert fontos hogy olyan emberek is tudjanak tanulni, akiknek vannak korlátaik és feltétel nélkül elfogadják őket az emberek.” (Baráth Ádám)

Kutatási témám kapcsán azt gondolom, elengedhetetlen, hogy közelebbről megfigyeljek a célcsoport számára indított képzéseket, hiszen a személyes találkozás élménye felbecsülhetetlen, enélkül bármilyen javaslat üres törekvés csupán. A kapcsolatfelvétel után, először 2010. augusztus 26-án látogattam el személyesen az intézménybe, hogy megismerkedjek az ott dolgozókkal, s a képzésben résztvevőkkel. 2010. szeptember első

hetében látogattam el újra hozzájuk, hogy az első találkozáskor egyeztetettek alapján interjúkat, s videofelvételt készítssek a képzésben résztvevőkkel, az ott dolgozókkal.

Az Addetur 2008 óta folytat aktív felnőttképzési tevékenységet. Az intézmény hitvallása, valamint tevékenysége példaértékű más képzőintézmény számára is. Az iskolát az Addetur („Adj hozzá”) Alapítvány hozta létre, azzal a céllal, hogy segítse a mozgássérült fiatalok társadalomba történő beilleszkedését és segítse őket a munkaerő-piacon való sikeres elhelyezkedésben. Az itt tanuló fiatalok számtalan esetben bizonyítanak, jó eredményeket érnek el a megfelelő speciális megsegítéssel. Szakmát szereznek, teljes értékűnek érzik magukat, hiszen integrált, ép társaikkal közösen dolgoznak jövőjükön. Egy nagyon pozitív, de mindamelllett negatív érzéseket keltő tény, hogy olyan fiatalok találhatnak az intézményben támaszt, akik máshol nem kaptak esélyt.

Jó gyakorlati példaként mutatom be az Addetur Alapítványi Gimnázium és Szakképző Iskola speciális felnőttképzési színterét, képzési portfólióját empirikus tapasztalataim alapján. Kutatási módszerem közé tartozott a résztvevő- és a feltűnést kerülő megfigyelés, módszertani eszközeim közé pedig az interjúkészítés. Kiemelem, hogy összesen 16 félig strukturált interjút készítettem, melyeket kamerával is rögzítettem, ezeken túl pedig két mélyinterjút is lefolytattam. Előbbiekből általam szerkesztett és vágott, közel 59 perces dokumentumfilmet készítettem. Megfigyelési technikát tekintve a kódolás nélküli rögzítést választottam, az általam látott, tapasztalt jelenségeket, saját nyelvi formulákkal rögzítettem. Erre azért is volt szükség, mert a képzésben részt vevők között találkoztam enyhe értelmi fogyatékosággal élő személyekkel, s ez a technika nagyobb rugalmasságot enged.

Kutatásom jelentősége abban rejlik, hogy én másfajta szemlélettel közelítettem a témához. Megkérdeztem az érintetteket is. Meggyőződésem, hogy az eredményes cselekvés egyik gátja, hogy nem elsődleges forrásból, az érintettektől hallunk arról, hogy milyen problémákkal néznek szembe, mi jelenti számukra a valódi segítséget. Mindezek nélkül próbálunk meg javaslatokat megfogalmazni. Ezen változtatnunk szükséges. Úgy vélem az ilyen jellegű kutatások nagyon fontos információkat szolgáltatnak a szakemberek számára az elmélet, a módszertan kialakításához, hiszen olyan dolgokkal találjuk magunkat szembe a gyakorlatban, amire az íróasztal mögül nem is gondolunk.

Az Addeturban a felnőttképzés beindításának legfőbb oka az volt, hogy a későbbi életkorban mozgássérültté vált emberek életkoruk miatt nem tudtak a folyó képzésekbe bekapcsolódni, ami azonban elengedhetetlen a későbbi munkavállalás szempontjából. Fontos információ, hogy jelenleg a képzéseiket az állam egyáltalán, semmilyen formában nem támogatja, ezért az iskola saját kereteiből gazdálkodik ki a felnőttképzési programokat, ami persze nem gazdaságos, mivel csak néhány fővel folyik a képzés. De így képesek még inkább differenciált képzést biztosítani a résztvevők számára. Legfontosabb céljaik közé tartozik, hogy megtalálják azokat a munkaerő-piaci lehetőségeket, foglalkozásokat, ahol a legjobban be tudnak kapcsolódni a társadalomba és olyan munkát tudnak végezni, ami mind a munkavállaló, mind a sérült személy számára

motiváló és eredményes. Több olyan képzésben résztvevőjük van, aki a képzés folyamata alatt sikeresen elhelyezkedett. A résztvevők többsége kiszorult a normál iskolarendszerű képzésből, vagy egy későbbi sérülés miatt nehéz volt a továbbképzés.

„Nagyon örülnék neki, ha sokkal több ilyen intézmény lenne, mert úgy érzem a célcsoportot nem igazán tudja felkarolni az a pár intézmény, ami itt Magyarországon létezik, mert sokan vagyunk és nem tudják biztosítani a megfelelő képzéseket számunkra. Tehát jó lenne, ha több ilyen intézmény lenne, szervezettebben működnének és jobb lenne ez az egész rendszer.” (Guttyán Ildikó)

Az intézmény személyi és tárgyi feltételek szempontjából maximálisan támogató környezetet tud biztosítani a képzésben résztvevő sérült embereknek. Olyan képzéseket biztosítanak, melyekkel a mai munkaerő-piaci körülmények között nagyobb eséllyel vehetik fel a versenyt, nem pedig olyan képzéseket, melyek a valóságban sosem létező munkaerő-piac igényeit igyekeznek kielégíteni.

Modul azonosítója	Modul neve	Tananyagegység	Elméleti óraszám	Gyakorlati óraszám	Összes óraszám
1	Társadalompolitika	<i>Szociálpolitikai alapismeretek</i>	16	8	24
1	Társadalompolitika	<i>A fogyatékossgal élők társadalmi helyzete</i>	16	0	16
1	Társadalompolitika	<i>Emberi jogok, esélyegyenlőség, egyenlő bánásmód</i>	16	8	24
			48	16	64
2	Rehabilitáció és képzés	<i>Rehabilitáció lehetőségei és formái</i>	16	8	24
2	Rehabilitáció és képzés	<i>Fogyatékossgal élők felnőttképzési lehetőségei</i>	24	8	32
			40	16	56
3	Fogyatékossgal élők képzésének speciális módszertana	<i>Gyógyandragógia</i>	20	8	28
3	Fogyatékossgal élők képzésének speciális módszertana	<i>A képzésekhez történő egyenlő esélyű hozzáférés</i>	28	8	36
3	Fogyatékossgal élők képzésének speciális módszertana	<i>Készségfejlesztő tréning</i>	4	12	16
			52	28	80
Összes óraszám (százalékban is)			140 (70%)	60 (30%)	200 (100%)

4. ábra

Egyenlő esélyű hozzáférés c. felnőttképzési program hálótérve

A legtöbb sérült ember számára indítandó képzésnek gátat szab, hogy nincs lehetőség a rendszeres szállításra és a szállás sem biztosított a képzés időtartama alatt. Az Addetur ezt is biztosítani képes, hiszen egy olyan intézmény-komplexumról beszélhetünk esetükben, amely egybeépült a Nemzeti Erőforrás Minisztérium fenntartásában működő

MEREK-vel⁸. Céljuk, hogy a mozgásukban akadályozott személyek számára komplex rehabilitációt nyújtsanak.

„Azért jöttem ide, mert szeretnék fejlődni. Itt megkapom a rehabilitációt, amire nekem van szükségem. Talán fog javulni az állapotom és önálló életet tudok majd egyszer kezdeni.” (Szabó Anna)

A MEREK működése a munkaerő-piacra való visszalépés tekintetében igen jelentős, hiszen a képzéseket elengedhetetlen rehabilitációs szolgáltatásokkal egészíti ki, például foglalkozási rehabilitációval. A MEREK-ben folyamatosan, szociális, rehabilitációs foglalkoztatások formájában történik foglalkoztatás. Elsődleges szempontnak tartják, hogy értelmes, piaci értéket teremtő, hasznos tevékenységet folytassanak.

Az Addeturban és a MEREK-ben lefolytatott kutatásom részletes leírása az OTDK dolgozatom 6. fejezetében megtalálható.

Következtetések, javaslatok

Mindenekelőtt az első és a legfontosabb feladat, hogy a fennálló adathiány kiegészüljön, ami remélhetőleg a 2011. évi népszámlálás alkalmával megtörténik, hiszen a célcsoport felkutatása nehézkes és ez alapján nehéz átfogó intézkedéseket végrehajtani.

Andragógiai szempontból nézve a speciális csoportok képzési módszertana hiányos. Gyakori kritikaként fogalmazódik meg a képzőkkel kapcsolatban, hogy nem elég felkészültek a terület által megkívánt szakmai kompetenciák terén, jellemző a szemlélet és a szaktudás harmóniájának hiánya, mely a Dél-alföldi régió akkreditált felnőttképzési intézményei körében végzett kutatás eredményeiből is kiderül. Mindez jelzi, hogy a képzők képzésére is jelentős hangsúlyt kell fektetni. Az Új Országos Fogyatékosügyi Program (2007-2013) szerint az intézkedéseknek ki kell terjedniük a fogyatékosággal élő személyek számára adaptált felnőttképzési programok számának növelésére, az oktatáshoz szükséges tárgyi feltételek és az infrastruktúra biztosítására, és a felnőttképzésben és a felsőoktatásban részt vevő oktatók fogyatékosügyi, illetve speciális pedagógiai ismereteinek bővítésére. A felnőttképzők számára tehát nemcsak a hagyományos keretek és tartalmak megújítása a fontos, hanem az új keretek létrehozás is feladat. Ezért kutatásaimban nem csak problémákat kívánok feltárni, hanem saját eszközeimmel tenni is kívánok azok enyhítéséért.

A felnőttképzési szakemberek továbbképzése kétféle formában történhet. A már munkában állók részére a felnőttképzésről szóló 2001. évi CI. törvény alapján megvalósított képzés alapján. Mivel felnőttképzés csak képzési program alapján indítható, a képző intézményeknek a törvény 16§-ában foglaltak figyelembevételével képzési programot kell készíteni. A képzési program minden képző intézmény saját szellemi tulajdona. Megoldási javaslatként létrehoztam egy Egyenlő esélyű hozzáférés c.

⁸ Mozgássérült Emberek Rehabilitációs Központja

felnőttképzési programot. A képzés hálóterve az 1. táblázatban látható. A felnőttképzési program nem Szakmai és Vizsgakövetelmény alapján készült, hanem teljes mértékig saját szellemi produktumom. Az általam elkészített képzési program megfelel a 2001. évi CI. törvény előírásainak, a gyakorlatba bevezethető, megvalósítható és később a 24/2004. FMM rendelet⁹ alapján akkreditálható. Ezt gyakorló szakemberek számára készítettem, iskolarendszeren kívül, tanfolyami formában megvalósítható. Eddigi és jelenlegi kutatásaim is indokolják létrejöttét.

Kidolgoztam továbbá egy más típusú, iskolarendszerben, reguláris, felsőoktatásban alkalmazható specializációs hálótervet is, mely tartalmilag ugyanolyan felépítésű, mint az iskolarendszeren kívül megvalósítható képzési program (2. táblázat). Azoknak szól, akik andragógus alapképzésben vesznek részt. Véleményem szerint jelentősége abban mérhető, hogy a jelenlegi hallgatók ilyen ismereteket nem tanulnak. Úgy érzem, ha valaki az andragógia ezen területén kíván tevékenykedni, márpedig feladat van bőven, akkor lehetőséget kell adni arra, hogy ezeket az ismereteket formális úton, intézményesített formában megtanulja.

Fő tananyagegységek és Tantárgyak	5. FÉLÉV		6. FÉLÉV	
	követelmény	kredit	követelmény	kredit
Társadalompolitika				
8 KREDIT				
Szociálpolitikai alapismeretek 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	<i>Kollokvium</i>	3		-
A fogyatékossgal élők társadalmi helyzete 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	<i>Kollokvium</i>	2	-	-
Emberi jogok, esélyegyenlőség, egyenlő bánásmód 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	<i>Gyakorlat</i>	3	-	-
Rehabilitáció és képzés				
6 KREDIT				
Rehabilitáció lehetőségei és formái 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	<i>Kollokvium</i>	3	-	-
Fogyatékossgal élők felnőttképzési lehetőségei 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	<i>Kollokvium</i>	3	-	-
Fogyatékossgal élők képzésének speciális módszertana				
11 KREDIT				
Gyógyandragógia 3 óra/hét (45 óra/ szemeszter)	-	-	<i>Kollokvium</i>	3
A képzésekhez történő egyenlő esélyű hozzáférés 2 óra/hét (30 óra/ szemeszter)	-	-	<i>Gyakorlat</i>	3
Készségfejlesztő tréning 2 óra/hét (30 óra/szemeszter)	-	-	<i>Gyakorlat</i>	5

5. ábra

Egyenlő esélyű hozzáférés c. specializáció hálóterve

⁹ 24/2004. (VI.22.) FMM rendelet az akkreditációs eljárás és követelményrendszer részletes szabályairól

Mindezeket tettem annak érdekében, hogy a jelenlegi felnőttképzéssel kapcsolatban álló szakemberek, és a leendő andragógusok méltán és aktívan vehessenek részt a fogyatékosággal élők társadalmi és munkaerő-piaci integrációjának elősegítésében. Mindkettő jelentősége abban rejlik, hogy hiánypótló jellegűek. Ilyen jellegű felnőttképzéshez kapcsolódó képzési programok jelenleg nincsenek az akkreditált képzések között. Az eddigi és jelenlegi kutatási eredményeim is megerősítenek abban, hogy nagy szükség van ilyen jellegű képzésekre a felnőttképzéssel foglalkozó szakemberek, valamint a jövő szakemberei számára egyaránt. Azonban ahogyan a rehabilitáció is egy rendkívül komplex terület, úgy a megoldási javaslatokat sem egyénileg, egy-egy szakma képviselőinek kell megtalálniuk. Nagyon fontos a kooperáció, az együttműködés, a ventilláció a különböző szakemberek között, de cáfolhatatlan, hogy az andragógusok felelőssége meghatározó.

A képzésekhez való egyenlő esélyű hozzáférés területén szembetűnő az akadálymentesítés esetében a pozitív elmozdulás, azonban mindez túlnyomóan csupán a mozgásukban korlátozott személyeket érinti, ami a Dél-alföldi régió felnőttképzési intézményeit is jellemzi. A hallás-, látássérült, valamint értelmükben akadályozott személyek akadálymentesítési szempontjai nem egyértelműek a képző intézmények számára. Fontosnak tartottam összefoglalni a különböző irányadó aspektusokat, feltételeket, hiszen nagy problémát jelent a tájékozatlanság, az információhiány. Elkészítettem egy speciális feltételeket összesítő módszertani segédletet, mely az akkreditációs eljárás során hasznos eszköz lehet bárkinek, hiszen több probléma kiindulási pontjának éreztem, hogy nagyon szétszórva érhetőek el a legfontosabb információk. Az általam elkészített módszertani segédlet elemei az OTDK dolgozatom V., VI. és VII. számú mellékleteiben olvashatók. Az NSZFI FAT-nak jelenleg van az akkreditációs eljárás kapcsán a fogyatékosággal élőket érintő kérdésekhez módszertani segédlete. Azonban az általam kidolgozott terjedelmében és kompaktságában jóval meghaladja azt, mind-emellett az NSZFI FAT ajánlásait is magában foglalja.

Megállapítható, hogy a fogyatékosággal élők számára olyan képzéseket kell biztosítani, melyekkel a mai munkaerő-piaci körülmények között nagyobb eséllyel vehetik fel a versenyt. A képzésekhez tartozó gyakorlati követelmények teljesítésekor bizonyos fogyatékosági típusok esetében felmerülnek felmentési lehetőségek. Amennyiben a kötelező gyakorlati teljesítés vagy a vizsga teljesítéséhez szükséges teljesítés komoly akadályokat vet fel, ott nem feltétlenül jelent megoldást az akadálymentesítés a képzések kapcsán. Az ilyen esetek előrevetítik, hogy a fogyatékosággal élő személy nem, vagy csak nagyon nehezen lesz képes a megszerzett képesítésével elhelyezkedni a nyílt munkaerőpiacon. Az általunk felmért intézmények kevés esetben nyújtanak felnőttképzési szolgáltatást hátrányos helyzetű személyek számára. Fogyatékosággal élő személyek és későbbi életkorban sérültté vált személyek esetén lényeges, hogy nagyobb hangsúlyra, ésszerűsége legyen a pályaválasztási tanácsadásnak, adott esetben korrekciónak. Ennek hiányában nagyobb az esélye, hogy már a képzés elvégzése előtt determinálódik a fogyatékosággal élő személy inaktivitása.

Jelenleg az SZTE JGYPK FI Andragógiai Kutatócsoportjának tagjaként, kutatótársaimmal indokoltnak tartjuk a regionális kutatás országos méretűvé való kiterjesztését, hiszen elgondolkodtató eredmények, tanulságok merültek fel a régió felmérésekor is.

Útravaló

A szolidaritás az Európai Unió egyik alapelve, mely egyszersmind készség arra, hogy kezdjünk valamit a különböző társadalmi okokkal, melyek problémaként merülnek fel. *„Az emberek társadalmakban élnek, és bármely banális is, de a társadalom egészségének helyzete és a társadalomhoz való kapcsolódás mikéntje alapvetően meghatározza az emberek életét, azt, hogy miképpen élik meg saját életüket”* (KRÉMER, 2009:116).

Felhasznált irodalom

EURÓPAI BIZOTTSÁG (2010): *Európa 2020 – Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája*. Bizottsági Közlemény, Brüsszel

KÓSA Ádám (2009): *A fogyatékos emberek Európája. A fogyatékosokkal élők esélyegyenlősége*, Értelmi Sérülteket Szolgáló Társadalmi Szervezetek és Alapítványok Országos Szövetsége, Budapest

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL (2002): 2001. évi népszámlálás: A fogyatékos emberek helyzete, KSH, Budapest

KRÉMER Balázs (2009): *Bevezetés a szociálpolitikába*, Napvilág Kiadó, Budapest

LAKI Ildikó – KABAI Imre (2010): *Fogyatékosokkal élő fiatal felnőttek társadalmi integrálódásának esélyei és lehetőségei a mai Magyarországon*, ZSKF-TTK, MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest

LORD, E. – GUERNSEY, N. – BALFE, M. – KARR, L. (2009): *Emberi jogok. Igen!*, SINOSZ, Budapest

LOVÁSZY László Gábor (2009): *A fogyatékosokkal élők esélyegyenlősége a világban, avagy mikor lesznek egyenlők az esélyek?* Értelmi Sérülteket Szolgáló Társadalmi Szervezetek és Alapítványok Országos Szövetsége, Budapest

MEOSZ (2010): *Új foglalkoztatáspolitikai, vitairat a megváltozott munkaképességű és fogyatékos emberek helyzetének javításáért*, Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége Oktatási, Továbbképző és Táv munka Intézet, Budapest

PULAY Gyula (2009): *A felnőttképzési rendszerek hatékonysága nemzetközi összehasonlításban*. Állami Számvevőszék Kutató Intézete, Budapest

Jogszabályok

Új Országos Fogyatékosügyi Programról szóló 10/2006. (II.16.) OGY határozat

2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről

24/2004. (VI.22.) FMM rendelet az akkreditációs eljárás és követelményrendszer részletes szabályairól

1998. évi XXVI. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról